

บทที่ ๒

เอกสารอ้างอิงที่เกี่ยวข้องในการศึกษา

เพื่อให้การศึกษานี้มีความสมบูรณ์และได้ประโยชน์ ผู้ศึกษาจึงได้พยายามค้นคว้าเอกสารวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากรายงานการวิจัยหนังสือ เอกสารและสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบในการศึกษา ดังรายการต่อไปนี้

๑. John R. Ottensmann ได้เขียนหนังสือ *The Changing Spatial Structure of American Cities* ในปี ๑๙๗๕ โดยมีแนวความคิดว่าบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นักวางแผนจำต้องทราบสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและลักษณะของการเปลี่ยนแปลง โดยมีความหวังว่าจะสามารถชี้แนวทางให้เมืองเป็นไปในทิศทางที่ปรารถนา จึงได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางพื้นที่ของเมืองในสหรัฐอเมริกา โดยเลือกเมือง Milwaukee ในรัฐ Wisconsin เป็นพื้นที่ศึกษา

สิ่งที่ Ottensmann สนใจคือ การกระจายตัวทางพื้นที่ของประชากร เขากล่าวว่า นักวางแผนต้องประสบกับปัญหานานาประการ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาสภาพของเมืองทั้งในอดีต ปัจจุบัน และหาแนวโน้มในอนาคต วิธีการที่ใช้ในการพิสูจน์การเปลี่ยนแปลงของเมืองนั้นเขาใช้รูปแบบการกระจายตัวของประชากร (Population Distribution Models)¹ ซึ่งเชื่อว่าประชากรจะหนาแน่นบริเวณศูนย์กลาง และจะค่อย ๆ เบาบางลงตามระยะทางที่ห่างจากศูนย์กลางออกไป

นอกจากนี้ Ottensmann ยังได้สรุปลักษณะของเมืองอเมริกาไว้ว่า เมืองอเมริกาในช่วง ๕๐ ปี ที่ผ่านมา ปรากฏว่าเป็นเมืองขนาดใหญ่มากขึ้น เมืองเริ่มเป็นแบบหลายศูนย์กลาง

¹ John R. Ottensmann, The Changing Spatial Structure of American Cities (London : Lexington Books, 1975), pp. 63-86.

มากขึ้นทุกที ประชากรสามารถเลือกอยู่ในที่ต่าง ๆ ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเลือกอยู่ในบริเวณศูนย์กลางเดียวอย่างเดิมอีกต่อไป เนื่องจากมีความสะดวกในการใช้บริการขนส่งสาธารณะทำให้ความสัมพันธ์กับระยะทางลดความสำคัญลง และค่าของความหนาแน่นตามระยะทางก็จะลดลงด้วย อันแสดงว่า เมืองนั้นเริ่มพึ่งพาตัวเองได้มากขึ้น

อนึ่ง เมืองจะเกิดมีศูนย์กลางใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นตามชุมชนทาง และรายทางของการขนส่ง เพราะประชาชนจะหาที่อยู่อาศัยที่ใกล้ หรือมีบริการขนส่งมวลชนหนาแน่น เพื่อความสะดวกและประหยัด เมืองจะขยายไปถึงขั้นที่มีหลายศูนย์กลาง จึงสรุปได้ว่า เมืองอเมริกันจะไม่เป็นแบบศูนย์กลางเดียวอีกต่อไป แต่จะเป็นแบบมีศูนย์กลางย่อย ๆ หลายศูนย์กลาง (Sub Centers) และกิจกรรมที่ไม่ใช่การพักอาศัย ในเมืองนั้นจะรวมกันอยู่ใกล้ ๆ ศูนย์กลางเหล่านั้น ประชากรจะอยู่หนาแน่นตามศูนย์กลางต่าง ๆ และความหนาแน่นของประชากรก็จะลดลงตามระยะทางที่ห่างจากศูนย์กลางออกไป

จากการวิจัยนี้ ไคน์เอาทฤษฎีที่ใช้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร คือ Exponential Population Model มาใช้กับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงประชากรของอำเภอเมืองสมุทรปราการ เพื่อพิจารณาคุณภาพการเปลี่ยนแปลงของเมือง ว่าเป็นแบบศูนย์กลางเดียวหรือหลายศูนย์กลางอย่างไรในอเมริกา ซึ่งเป็นการนำทฤษฎีมาประยุกต์ เพื่อพิสูจน์เมืองในประเทศไทย

๒. การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรมของไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๑๗ โดยไชแสง รักวานิช ไคน์ทำการศึกษากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจในปี ๒๕๐๔ เป็นต้น โดยมีความคิดว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ อันได้แก่การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากกสิกรรมเป็นอุตสาหกรรม ที่เรียกว่า Industrialization อันเป็นความเจริญขั้นสูงสุดของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยนำแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงหลายท่านมาเป็นเกณฑ์ประกอบการพิจารณาความเป็นเมืองอุตสาหกรรม อันได้แก่

Henry Pratt Fairchild, Walter A. Hoffmann, George B. Balwin, R.B.

Sutcliffe และท้ายสุดของการศึกษาแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ ทั้ง ๔ ท่าน จึงกล่าว
ได้ชัดสรุปว่า แนวความคิดของ R.B. Sutcliffe สามารถนำมาวัดความเป็นเมืองอุตสาหกรรม
กรรมใดแน่นอนตายตัว ซึ่งในการศึกษาของเขาได้ยึดหลักของ R.B. Sutcliffe เป็นสำคัญ

* แนวความคิดของ R.B. Sutcliffe ได้กำหนดลักษณะของประเทศอุตสาหกรรม
ไว้ คือ

๑. ร้อยละ ๒๕ ของผลิตภัณฑ์ภายในประเทศเบื้องต้น (GDP) จะต้องมาจากสาขา
อุตสาหกรรม

๒. ผลิตภัณฑ์ภายในประเทศเบื้องต้น ที่มาจากสาขาอุตสาหกรรมนี้ ร้อยละ ๖๐ จะ
ต้องมาจากสาขาอุตสาหกรรม

๓. อย่างน้อยที่สุด ร้อยละ ๑๐ ของประชากรจะต้องมีอาชีพอยู่ในสาขาอุตสาหกรรม
ซึ่งแนวความคิดของ R.B. Sutcliffe เป็นแนวความคิดที่เข้ากับประเทศได้
เพราะใช้ข้อมูลพื้นฐานหาได้ไม่ยาก และให้คำตอบที่เชื่อถือได้ จึงนำแนวความคิดนี้มาพิจารณา
กับอำเภอเมืองสมุทรปราการ ว่ามีลักษณะเป็นชุมชนเกษตร หรือ ชุมชนอุตสาหกรรม

๓. นอกจากนี้ หนังสือเศรษฐศาสตร์ภูมิภาค ของอาจารย์ประพันธ์ เศรษฐนันท์ อาจารย์
คณะเศรษฐศาสตร์จุฬา ที่รวบรวมเรียบเรียงในปี ๒๕๒๐ ก็มีประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษา
โดยเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ได้เน้นหลัก ๒ ประเด็นใหญ่ ๆ คือ เน้นในด้านพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์
ปัญหาเศรษฐกิจให้ตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น และเน้นการกระจายรายได้ไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของ
ประเทศ เพื่อความเป็นธรรมในสังคม และเชื่อว่าการพัฒนาเมืองจะต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนา
ภูมิภาคด้วย

ผู้เขียนได้อธิบายถึงทฤษฎีการเลือกที่ตั้งอุตสาหกรรม ทฤษฎีพื้นที่ตลาด ทฤษฎีการใช้
ที่ดิน การเจริญเติบโตของเมือง ทฤษฎีการพัฒนาภาค และการวางแผน โดยนักเศรษฐศาสตร์

ไชแสง รักวานิช, การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรมของไทย
ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๑๗ (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, ๒๕๑๘), หน้า ๘-๑๘.

และนักผังเมืองที่มีชื่อเสียง อาทิ Walter Isard, August Lösch, A. Bendavid John Friedmann, W. Alonso และ Hoover ในการวิจัยนี้ได้นำทฤษฎีบาง ทฤษฎีมาใช้เท่านั้น อาทิ ทฤษฎีการหาเศรษฐกิจพื้นฐานของเมือง (Economic Base Theory) และการหาความชำนาญชำนาญของแรงงาน (Location Quotient) ซึ่งเป็นวิธีที่จะดู เศรษฐกิจพื้นฐานของเมือง^๑ และการเลือกที่ตั้งเพื่อการขนส่ง^๒ เพื่อทราบว่าสภาพที่ตั้งนั้นมี ส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ประพันธ์ เศวคณันท์, เศรษฐศาสตร์ภูมิภาค (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า ๑๕๖-๑๖๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖-๒๓.